

NEDERLAND EN VLAANDEREN - ZOOGDIEREN IN HET ROOD

Een Rode Lijst is een hulpmiddel voor het natuurbeleid en het natuurbeheer. Rode Lijsten vervullen een *signaal-functie*: ze geven aan met welke soorten het slecht gaat en die zonder extra maatregelen uit onze landen dreigen te verdwijnen of reeds verdwenen zijn. In Nederland en Vlaanderen kwamen de Rode Lijsten Zoogdieren haast gelijktijdig tot stand. In hun opzet komen ze met elkaar overeen, zodat we ze hier samen behandelen.

Overal laten ze hun sporen achter: zoogdieren. Ze vormen een onlosmakelijk onderdeel van het landschap.
Foto Dick Klees

De Rode Lijst Zoogdieren schetst de toestand van onze inheemse zoogdiersoorten en bevat een analyse van de oorzaken die verantwoordelijk zijn voor de achteruitgang van enkele van hen. Ook noemt zij de voorwaarden en de mogelijkheden waarbinnen aan het behoud en het herstel van de bedreigde soorten kan worden gewerkt. Zo kun-

nen gebieds- of habitatgerichte beschermingsmaatregelen aan Rode Lijst-soorten worden gekoppeld of kunnen er op zijn minst rekening mee houden. De soorten kunnen ook gebruikt worden voor de evaluatie van maatregelen en de kwalitatieve beoordeling van ecosystemen. Een Rode Lijst kan bovendien gebruikt worden om een politiek en maatschappelijk draagvlak te creëren voor natuurbehoud in België en Nederland.

Ontstaan van de Rode Lijsten

Nederland kent, net als onze buurlanden Groot-Brittannië en Duitsland, reeds langer een traditie in het opstellen van Rode Lijsten. De Rode Lijst Zoogdieren is echter pas de tweede die ook door de overheid als officiële Rode Lijst is vastgesteld. De eerste was de Rode Lijst Vogels. De Vlaamse Rode Lijst Zoogdieren is de eerste Rode Lijst van België.

De Nederlandse Rode Lijst is opgesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Deze Rode Lijst is gebaseerd op het wetenschappelijke basisrapport dat is opgesteld door de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ).

De officiële Rode Lijst telt vijf soorten minder dan het basisrapport. Het betreft een viertal vleermuissoorten (meer-, baard-, bos- en gewone grootoorvleermuis) en de hamster. De belangrijkste reden dat deze soorten op de officiële Rode Lijst ontbreken is dat er onvoldoende gegevens beschikbaar waren om een uitspraak te doen over de status van deze vijf soorten. Met betrekking tot de vleermuizen heeft men bij het opstellen

van de officiële Rode Lijst bovendien een ander criterium gebruikt dan in het basisrapport gebruikt is.

De Vlaamse Rode Lijst is opgesteld door de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren (NCBR), in opdracht van de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL).

Om de Vlaamse Rode Lijst op te kunnen stellen was het eerst noodzakelijk duidelijkheid te krijgen over het aantal zoogdiersoorten dat België en in het bijzonder Vlaanderen telde. Dit was tot op dat moment niet bekend. De publikatie bevat daarom eveneens een officiële lijst van de zoogdiersoorten die in België tot de inheemse fauna mogen worden gerekend.

Het aantal rode soorten

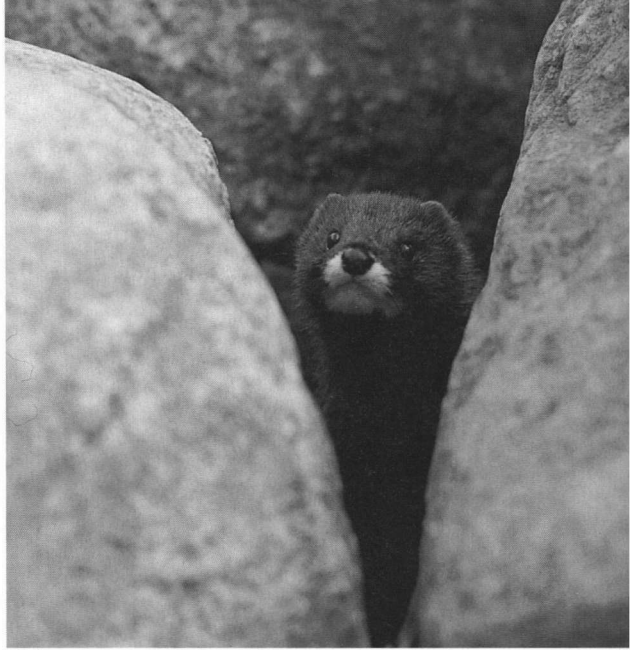
In beginsel werden bij de samenstelling van de Rode Lijsten de zeldzaamheidsklassen van de International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) gehanteerd.

De Nederlandse Rode Lijst bevat in totaal 25 van de 69 soorten die Nederland rijk is. Vier soorten zijn in de periode 1960-1994 uitgestorven. Eén soort is ernstig bedreigd. Drie soorten zijn bedreigd. Zes soorten zijn kwetsbaar en elf soorten staan geclassificeerd als gevoelig. In het basisrapport valt nog één soort extra onder de klasse gevoelig en waren van vier soorten onvoldoende gegevens beschikbaar om ze in een categorie onder te brengen.

Van de achtenzestig vroeger en nu in Vlaanderen voorkomende wilde zoogdiersoorten staan er dertig op de Rode Lijst. Inmiddels zijn elf soorten geheel verdwenen, waarvan vier soorten gedurende het afgelopen decennium. Zeven soorten worden sterk bedreigd en staan op het punt geheel te verdwijnen. Zes soorten worden bedreigd en vijf andere zijn dat vermoedelijk al. Eén soort - de veldspitsmuis - komt in dermate kleine aantallen voor, dat eveneens voor haar voortbestaan moet worden gevreesd.

Verschillen tussen Nederland en Vlaanderen

Tabel 1 geeft de verdeling van de soorten over de twee landen en hun status volgens de Rode Lijsten. Gemakshalve zijn de verschillende gelijkwaardige categorieën tot één herleid. De meest bedreigde soorten staan bovenin de tabel, de minder bedreigde soorten kre-

De uitgestorven Europese nerts. Wel op de Vlaamse, maar niet op de Nederlandse Rode lijst. Foto Dick Klees

gen een plaatsje onderin.

Er zijn duidelijke verschillen tussen de twee landen. Zoogdieren lijken in België sterker bedreigd te zijn dan in Nederland.

Referentieperiode

Gedeeltelijk zijn de verschillen terug te voeren op de afwezigheid van twee soorten in Vlaanderen, die daar ook nooit hebben geleefd: de grijze zeehond en de noordse woelmuis. Ook worden op de Vlaamse Rode Lijst soorten genoemd die reeds lang in Vlaanderen zijn uitgestorven, zoals de Europese nerts, de wolf, de bruine beer en de wilde kat, terwijl de opstellers van de Nederlandse Rode Lijst een grens hebben getrokken bij het jaar 1900. Soorten die in Nederland vóór 1900 zijn uitgestorven zijn niet in de Nederlandse Rode Lijst opgenomen.

Gebrekkige kennis

De overige verschillen zijn te herleiden tot de kennis die aanwezig was in de twee landen met betrekking tot het voorkomen en de populatieontwikkeling van de zoogdiersoorten. Doordat Nederland over een verspreidingsatlas (Broekhuizen *et al.* 1992) beschikt konden terugvallen op kwantitatieve gegevens. Bij de kwantitatieve onderbouwing van de Nederlandse Rode Lijst is uitgegaan van de huidige verspreiding

en aantallen en de ontwikkelingen daarin sinds 1960. Hoewel dit niet voor alle soorten even goed bekend was, is voor alle soorten door een groep deskundigen hiervan een schatting gemaakt.

Vlaanderen beschikt niet over zo'n atlas en men liet derhalve meer ruimte voor een beperkte subjectieve interpretatie van de sterk versnipperde en vaak onvolledige gegevens over verspreiding en populatiegroottes. Evenmin kon men steunen op gegevens over de verspreiding van de soorten in relatie tot het areaal dat zij onder optimale omstandigheden in Vlaanderen zouden kunnen innemen. Dit is niet alleen te wijten aan een gebrek aan relevante verspreidingsgegevens, maar evenzeer aan de beperkte informatie over het habitatgebruik van de soorten en de verspreiding van geschikte leefgebieden. Een euvel dat de meeste opstellers van Rode Lijsten parten speelt.

Het is dan ook de vraag of alle verschillen tussen de twee Rode Lijsten echte verschillen in zeldzaamheid zijn, of alleen verschillen in kennis.

Het is dan ook de vraag of alle verschillen tussen de twee Rode Lijsten echte verschillen in zeldzaamheid zijn, of alleen verschillen in kennis.

Andere criteria

Het zuiver hanteren van kwantitatieve gegevens op nationaal niveau kan overigens tot merkwaardige vaststellingen leiden. Vanwege hun lage aantallen staan soorten op de Nederlandse Rode Lijst, die op Europees niveau nauwelijks bedreigd zijn, zoals het wild zwijn, het edelhert en het damhert. Daarentegen ontbreekt een soort als de das, omdat de populatieafname recentelijk is gestopt en de populatie op nationaal niveau zelfs iets is toegenomen. Er heeft evenwel een verschuiving plaats gevonden in de verspreiding van de das: in de optimale dassengebieden in Limburg gaat de soort nog steeds achteruit, terwijl hij toeneemt in de marginale gebieden die voor menselijk gebruik minder interessant zijn, zoals de Veluwe en Drenthe. Had men dit criterium niet ook moeten meenemen bij het opstellen van de Rode Lijst?

Hoe nu verder?

Rode Lijsten hebben een signaalfunctie. Ondanks alle mitsen en maren met betrekking tot de gehanteerde criteria geven de Rode Lijsten duidelijk aan dat er iets grondig mis is met ons milieu en de wijze waarop wij het land gebruiken. Rond 40% van de in Nederland en Vlaanderen in het wild levende zoogdiersoorten staan op de Rode Lijsten. En dan zijn er ook nog Rode Lijsten voor vogels, vlinders, mossen en kortsmossen! Actie is dus geboden.

Actie kan plaats vinden op nationaal en regionaal niveau en kan bestaan uit het nemen van specifieke beheersmaatregelen, het geven van voorlichting of het bijstellen van het beleid. In de vol-

Categorieën

- 0 = verdwenen of bijna verdwenen
- 1 = ernstig bedreigd
- 2 = bedreigd
- 3 = kwetsbaar
- 4 = gevoelig
- = niet voorkomend/opgenomen

	NL	VL
kleine hoefijzerneus	0	0
grote hoefijzerneus	0	0
otter	0	0
tuimelaar	0	0
mopsvleermuis	4	0
bever	4	0
edelhert	4	0
Europese nerts	-	0
wolf	-	0
bruine beer	-	0
wilde kat	-	0
bruinvis	1	1
ingekorven vleermuis	2	1
valse vleermuis	2	1
gewone zeehond	3	1
Bechsteins vleermuis	4	1
bosvleermuis	-	1
hamster	-	1
waterspitsmuis	3	2
Brandts vleermuis	4	2
grijze grootoorvleermuis	4	2
hazelmuis	4	2
das	-	2
meervleermuis	-	2
damhert	2	-
franjestart	3	3
boomarter	3	3
grootoorvleermuis	-	3
ruige dwergvleermuis	-	3
baardvleermuis	-	3
noordse woelmuis	3	-
eikelmuis	3	-
veldspitsmuis	4	4
grote bosmuis	4	-
wild zwijn	4	-
grijze zeehond	4	-
totaal aantal soorten	25	30

Tabel 1. Verdeling van de soorten over de twee landen en hun status volgens de twee Rode Lijsten. Gemakshalve zijn de verschillende gelijkwaardige categorieën tot één herleid. De meest bedreigde soorten staan bovenin de tabel, de minder bedreigde soorten krijgen een plaatsje onderin.

Op zoek naar zoogdieren. We weten nog erg weinig over de aantalsontwikkelingen en de habitateisen van onze inheemse zoogdieren. Foto Johan de Meester

De Rode Lijsten zijn gepubliceerd in boekvorm en kunnen worden besteld bij de respectievelijke uitgevers.

Voor België is dat de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer - kortweg AMINAL - Afdeling Natuur, Belliardstraat 14-18 te 1040 Brussel. Men vraagt naar de *Rode Lijst van de zoogdieren in Vlaanderen*. De brochure is gratis.

In Nederland verschenen een wetenschappelijk basisrapport en een toelichting op de officiële Rode Lijst. Het basisrapport *Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland* is te verkrijgen bij de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ), Emmalaan 41, 3581 HP Utrecht. Na overmaking van fl. 10,- (incl. verzendkosten) op rekeningnummer 203737 van de Postbank (Nederland) of van BF 200 op rekeningnummer 000-1486269-35 van de Postcheques (België), wordt het toegestuurd.

De toelichting op de officiële Rode Lijst, getiteld *Bedreigde en kwetsbare zoogdieren in Nederland*, kan besteld worden bij het Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer (IKC-N) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Postbus 30, 6700 AA Wageningen, door fl. 7,50 (incl. verzendkosten) over te maken naar rekeningnummer 341370 van de Postbank, onder vermelding van code R-12.,

gende hoofdstukken worden enkele handvatten gegeven.

Samenwerking Nederland-Vlaanderen

Wie de Rode Lijsten van beide landen goed bekijkt zal bovendien opvallen dat hier vooral soorten op staan, waarvan het huidige verspreidingsgebied ten zuiden en ten oosten van Nederland en Vlaanderen ligt - met uitzondering van de noordse woelmuis en de zeezoogdieren (zie de kaartjes op de poster). Voor beide landen geldt dan ook dat het herstel van een aantal Rode Lijst-soorten alleen mogelijk is als ook het buurland meewerkt. Beide landen hebben nu onafhankelijk van elkaar Rode Lijsten opgesteld, maar om het tij te keren en er voor te zorgen dat er over vijf à tien jaar Rode Lijsten liggen die minder soorten bevatten is samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen gewenst. 🐾

